

Федотова Т.А.,*к.е.н., доцент,**доцент кафедри економіки та управління національним господарством,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара***Гусаров С.В.,***студент,**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВІДМІННОСТІ СТАТИСТИЧНОГО ВИМІРУ РИНКУ ПРАЦІ

Анотація. У статті визначено відмінності, які суттєво впливають на визначення обсягів трудових категорій на ринку праці. Проаналізовано у порівняльному спектрі динаміку показників стану ринку праці за різними методиками виміру.

Ключові слова: ринок праці, статистичний вимір, показники, попит і потреба, професії, відмінності.

Постановка проблеми. Для створення ефективної системи функціонування ринку праці і регулювання потоків робочої сили на ньому передусім постає питання інформаційно-статистичного забезпечення, оскільки розробка ефективної методології управління попитом та пропозицією робочої сили можлива лише за наявності повної і вірогідної інформації щодо стану об'єкта, який аналізується. Отже, важливого значення набуває обрання достовірного джерела інформації та методики отримання даних щодо стану ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування ринку праці та його виміру завжди були в центрі уваги вчених різних шкіл та країн: С.І. Бандура, Д.П. Богині, В.С. Буланова, В.С. Васильченка, М.О. Волгіна, В.М. Данюка, М.І. Долішнього, О.А. Грішнєвої, Т.А. Заяць, С.М. Злупка, Е. Калле, Р.В. Капелюшнікова, С.А. Карташова, А.М. Колога, О.О. Котляра, Ю.М. Краснова, Е.М. Лібанової, Л.С. Лісогор, Н.Д. Лук'яниченко, Ю.М. Маршавіна, В.О. Мандибури, В.В. Онікієнка, В.П. Онищенко, В.О. Павленкова, Й.С. Пасхавера, І.Л. Петрової, В.М. Петюха, С.І. Пірожкова, І.В. Чернишова, В.Г. Швеця, Л.С. Шевченко, В.В. Яценка та ін. Не припиняючи науковий внесок указаних учених-економістів в дослідження проблеми визначення параметрів ринку праці, необхідно підкреслити наявність певних остаточно не вирішених питань, які окреслено в роботі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині показники офіційної статистики не можуть служити індикатором реального стану ринку праці і тенденцій попиту і пропозиції робочої сили на ньому. Практика свідчить, що сьогодні не існує універсального мірила стану ринку праці, враховуючи і неофіційні джерела.

Мета статті полягає у порівнянні показників стану ринку праці за різними методиками визначення та виборі оптимальної методики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні офіційно застосовується два показника виміру безробіття: 1) зареєстрованого через територіальні відділення Державної служби зайнятості України (ДСЗ); 2) за даними ВОРС (вибіркові обстеження робочої сили) згідно з методологією Міжнародної організації праці (МОП). Обстеження домогосподарств із питань економічної активності в Україні розширюють інформаційну базу принаймні у два-три рази.

Крім того, останніми роками широке застосування отримало визначення параметрів ринку праці за аналітичними даними кадрових агентств (hh.ua, rabota.ua, work.ua, jobs.ua, trud.ua та ін.), проте ці дані не є офіційними.

Показник зареєстрованого безробіття (безробіття на фіксованому ринку праці) почав визначатися з 1992 р. після створення в 1991 р. ДСЗ. Він розраховується на підставі даних про чисельність зареєстрованих у ДСЗ безробітних, які отримали офіційний статус, і даних про чисельність трудових ресурсів та їх склад. Попит на робочу силу визначається на підставі поданих до ДСЗ заявок на вакантні робочі місця.

Методика вибіркового обстеження полягає у зборі даних на підставі щомісячних опитувань близько 50 тис. випадково обраних сімейних господарств. Питання стосуються таких проблем: чи мав той чи інший індивід роботу на минулому тижні; чи намагався він знайти роботу; скільки часу він уже витратив на працевлаштування; яких дій він уживав із цією метою. Виходячи з відповідей на питання, до безробітних відносять осіб, старших від 16 років, які у розглянутий період: не мали роботи (дохідного заняття), займалися активними пошуками роботи, були готові і здатні приступити до роботи.

Різниця між їх рівнями в деякі роки становить до 40%. Причини таких значних розходжень полягають у такому:

- методологія МОП охоплює усіх безробітних у віці від 15 до 70 років [1];
- зареєстроване безробіття враховує лише непрацюючих громадян працездатного віку, які не мають заробітку або інших доходів та стали на облік у центрі зайнятості;
- за методологією МОП базою розрахунку виступає економічно активне населення;
- зареєстроване безробіття визначається на базі працездатного населення працездатного віку;
- респонденти дають невірні відповіді для отримання допомоги по безробіттю;
- безробітна особа не завжди звертається за допомогою до служб зайнятості;
- умови включення до складу безробітних мають суттєві відмінності в методологіях;
- більшість наших співвітчизників не готова до відповіді про свої доходи у неформальному секторі економіки.

Усі ці дані суттєво різняться. Підтвердимо це за допомогою порівняння офіційних статистичних даних та аналітики кадрових агентств щодо професійної спрямованості попиту.

Рейтинг найпрестижніших професій на ринку праці України в 2015 р. наведений за даними кадрового агентства hh.ua (рис. 1).

Найпрестижнішою в 2015 р. професією залишаються ІТ-фахівці. Друге місце зайняли бізнесмени і власники власного біз-

несу з мінімальним відривом від топ-менеджерів і найманих директорів, які посідають третє місце. Як критерій престижності професії використано затребуваність фахівців на ринку, можливість кар'єрного зростання і наявність у галузі відомих компаній-працедавців та, найголовніше, рівень оплати праці.

Завдяки рівню матеріального забезпечення і доброї затребуваності ІТ-фахівці залишаються незмінними лідерами в ТОП найпрестижніших професій.

Область інформаційних технологій, у тому числі розробка програмного забезпечення, менше інших постраждали від кризи. У цій галузі один із найнижчих рівнів конкуренції – один претендент на вакансію. Велика частина вакансій пропонується для програмістів і розробників програмного забезпечення. Проте за результатами опитування українських ІТ-фахівців, незважаючи на перспективність розвитку сегменту інформаційних технологій, високу зарплату та затребуваність, багато хто прагне виїхати з країни (біля 76% опитаних), а 14% вже працюють за кордоном, 2% працювали за кордоном та повернулися, і лише 8% не планують змінювати місце проживання і роботи.

Слід зазначити, що лікарі опинилися на п'ятому місці, за рік спустившись з другого. Покинули ТОП-10 престижних професій журналісти й архітектори. Але несподівано в нього потрапили представники творчих спеціальностей (дизайнер, художник). Повернулися в рейтинг престижних професій на десяте місце економісти і фінансисти (як і в 2013 р.).

По результатах опитування Дослідницького центру Міжнародного кадрового порталу hh.ua 1 581 респондента з різних регіонів України в 2015 р. визначено непрестижні професії (рис. 2).

Рейтинг найменш престижних професій порівняно з 2014 р. практично не змінився. Проте можна констатувати, що в процентному співвідношенні збільшився рівень «непрестижності» (наприклад, щодо вчителів – у два рази).

Як і раніше, самими непрестижними є спеціальності, які не належать до розумової праці. На першому місці в ТОП – водій/таксист, на другому – представники робочих спеціальностей (сантехнік, слюсар і т. д.), на третьому – обслуговуючий персонал (працівник торгівлі, перукар, офіціант). На четвертому місці – вчителі, на п'ятому – державні службовці.

Зникли з рейтингу професії військовослужбовців і прикордонників, що обумовлено подіями в країні на протязі останніх двох років. Реформування силових структур призвело до суттєвої зміни позицій їх представників, які займають дев'яте місце в десятці.

Дані різних кадрових агентств різняться за своїм змістом. Так, наприклад, за даними аналітики rabota.ua, найбільш затребуваними з боку роботодавців є, як і в попередній період, продавці, торговий персонал і кухари (табл. 1). Слід зазначити, що дане агентство під час дослідження віддає перевагу тільки критерію

затребуваності, проте він є ключовим у рейтингу престижності агентства hh.ua.

Ключовими факторами таких позицій у рейтингу можна зазначити універсальність професії (дефіцитність у разі з кухарами) і сезонність (влітку потрібні продавці і кухари). Вагомий вплив фактору сезонності підтверджується тенденціями зростання в рейтингу офіціантів, будівельників і різноробочих і, відповідно, падіння водіїв, програмістів і продавців B2B-сегменту. Із рейтингу пішли викладачі-репетитори (їх активно починають шукати у вересні), а з'явився автосервіс. У цілому можна говорити про певну постійність переваг роботодавців: на продавців та менеджерів із продажу попит є завжди.

За даними Work.ua, має місце значний ріст попиту на робочу силу. Так, на кінець 2014 р. на сайті було 36 тис. вакансій, а в грудні 2015 р. – 56 тис. ТОП-3 на початок 2016 р. представлений такими професіями, як менеджер із продажів, продавець-консультант, торговий представник. Залишається високим попит на ІТ-менеджерів. Найвище зростання активності роботодавців зафіксоване у будівництві, на виробництві, у логістиці і на транспорті.

Офіційні статистичні дані свідчать про дещо інші потреби роботодавців за професійним спрямуванням (табл. 2).

Нами проаналізовано рейтинги за чотирма джерелами. Усі вони мають розбіжності щодо переліку професій, на які має місце найбільший попит серед роботодавців.

Рис. 1. Рейтинг найпрестижніших професій на ринку праці в Україні в 2015 р., % [2]

Рис. 2. Рейтинг непрестижних професій на ринку праці в Україні в 2015 р., % [2]

Таблиця 1
Рейтинг затребуваності фахівців роботодавцями [3]

Рейтинг 2016	Місце у рейтингу 2015	Спеціальності / галузі
1	1	Продавець-консультант
2	2	FMCG: Торговий / регіональний представник
3	3	Кухар / шеф-кухар
4	6	Офіціанти / Бармени / Хостес
5	4	Водій
6	5	Виробництво: робочі спеціальності
7	9	Складське господарство
8	7	Бухгалтер
9	11	Будівництво: робочі спеціальності
10	8	Веб-розробка
11	10	Косметологія / SPA / Перукарі
12	12	Продаж будівельних матеріалів / Вікна, двері / Плитка / Сантехніка
13	19	Охоронець
14	20	Робота без кваліфікації
15	14	Легка промисловість
16	16	Інтернет-маркетинг / SEO / Інтернет-реклама
17	17	Працівники Call-центру
18	15	Продажі по телефону
19	13	B2B-продажі
20	-	Сервісне обслуговування (автобізнес)

Маємо збіг лише у кадрових порталів *rabota.ua*, *work.ua*, в яких перші два місця займають торгові працівники. Офіційні дані також відвели друге місце працівникам сфери торгівлі. На відміну від усіх кадрових агентств, за даними Державної служби зайнятості, найбільший попит становить на кваліфікованих робітників з інструментом та на робітників для роботи з обладнанням та устаткуванням (у 2014 р. – на другому місці, в 2015 р. – на третьому).

Найбільш суттєво відрізняється за професіями рейтинг кадрового порталу *hh.ua*, деякі з причин нами вже наводилися. Так, наприклад, кухар знаходиться на третьому місці в рей-

тингу неprestижних професій, а за даними порталу *rabota.ua*, ця професія посідає третє місце за обсягами найбільш затребуваних. Найбільш затребувані, за офіційними даними, робочі професії входять до рейтингу найменш престижних.

У листопаді 2014 р. Міністерство економіки України опублікувало середньостроковий прогноз потреби країни в робочій силі [5]. За його даними, великий попит з 2015 по 2018 р. буде на сільськогосподарські професії. Крім того, зростання попиту очікується також на продавців і демонстраторів товарів. Попит на робітників транспортної і будівельної галузей, а також сфери видобутку корисних копалин також зберігатиметься. Очікується збереження попиту і на водіїв, робітників з обслуговування техніки, працівників, які надають персональні послуги, а також послуги із захисту. Активно у цей період розвиватиметься область інформації, телекомунікації, інформаційних технологій. Таким чином, економіці потрібні будуть фахівці в інженерній галузі, фізичних і математичних наук, а також у технічній сфері. Пристосування підприємств до стандартів Європейського Союзу сприятиме зростанню попиту на робочі спеціальності металургійної і машинобудівної промисловості.

Якщо достовірність даного прогнозу визначити за тенденціями на зареєстрованому ринку праці 2015 р. та початку 2016 р., можна зазначити, що він виявився вірогідним лише відносно робітників торгівлі та робітників з обслуговування техніки, а також щодо розвитку сфери інформаційних технологій. Дані офіційної статистики, навпаки, свідчать про найменший попит на сільськогосподарські професії серед наведених у табл. 2. Також на вітчизняному ринку праці поки не відбулося значного зростання попиту на робітників транспортної і будівельної сфер. Із даними кадрових агентств даний прогноз розрізняється по всіх наведених категоріях, окрім положення про зростання попиту на продавців та розвитку сфери інформаційних технологій.

З урахуванням останніх тенденцій розвитку економіки України перспективними галузями та сферами діяльності, які в подальшому потребують залучення додаткових фахівців, можна визначити такі:

– внутрішній туризм, оскільки відпочинок за кордоном досить дорогий та скорочено можливості відпочинку на території Криму та приморських пунктах біля зони АТО;

Таблиця 2
Потреба роботодавців у працівниках за професійними групами в 2015 р., на кінець звітної періоду [4]

Потреба у працівниках	2014 р.		2015 р.	
	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2013 р.	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2014 р.
Усього, у тому числі	35,3	83,0	25,9	73,4
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	2,7	70,7	1,9	71,0
професіонали	5,2	71,5	3,8	73,3
фахівці	4,0	84,0	2,8	71,1
технічні службовці	1,4	114,2	1,2	81,5
працівники сфери торгівлі та послуг	5,0	92,7	4,2	83,1
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	0,4	87,1	0,3	90,4
кваліфіковані робітники з інструментом	6,4	77,5	5,2	81,1
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання роботи технологічного устаткування, складання устаткування та машин	5,2	94,7	3,8	71,6
найпростіші професії	5,0	85,3	2,7	55,1

- сфера громадського харчування, у тому числі підприємства швидкого харчування і доставка їжі клієнтам;
- виробництво одягу і взуття завдяки збільшенню замовлень від Міністерства оборони;
- виробництво устаткування для альтернативних джерел енергії, оскільки тарифи на енергію та паливо значно зросли;
- сільськогосподарська область, яка має значний потенціал працевлаштування за умови ефективного інвестування в її розвиток;
- розробка нового програмного забезпечення у зв'язку зі стрімким розвитком технологій у всіх сферах економіки;
- сфери обслуговування оборонного комплексу, який у зв'язку з подіями на сході стрімко розвивається та отримує великі інвестування.

Проте дані сфери економіки не можуть задовольнити потреби в робочих місяцях за існуючого рівня безробіття на відміну від галузей, які здатні надати величезну кількість робочих місць, але знаходяться в кризовому стані через несприятливу економічну ситуацію в країні: металургійної; машинобудівної; банківської; будівельної; туристичної (зовнішнього туризму); телекомунікаційної.

Слід зазначити, що за офіційної реєстрації показників попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці фінансові витрати незначні, звітність порівняна в динаміці, відсутня потреба у спеціальних висококваліфікованих працівниках, більш швидкий збір та обробка даних. Суцільна статистика дає можливість докладно аналізувати ситуацію в кожному регіоні і становище безробітних по окремих категоріях, тому що в цьому разі дезагрегування саме по собі знижує вірогідність неточності показників. Нами пропонується налагодити систему реєстрації та обліку всього незайнятого населення в Україні, яка дасть змогу максимально знизити відсоток відхилень під час розрахунків, створити повну інформаційну базу й отримувати реальні показники щодо руху робочої сили на ринку праці.

Висновки. Пропонується зовсім відмовитися від використання методології МОП щодо визначення безробіття в сучасних умовах, тому що вона зараз є неефективною та необ'єктивною для ринку праці в Україні, до того ж вимагає значних коштів. Окрім того, стан ринку праці практично по всіх показниках відрізняється від ринків праці закордонних країн,

тому застосовувати міжнародні стандарти обліку в Україні поки виявляється передчасним. Проте вдосконалення і налагодження системи реєстрації та обліку через державні служби зайнятості, її поширення на повний ринок праці, дасть змогу створити показник зареєстрованого безробіття найбільш ефективним і універсальним для оцінки процесів на ринку праці в Україні, який буде враховувати національні особливості руху робочої сили і формування її потоків на ринку праці.

Література:

1. Формування вибіркової сукупності домашніх господарств. Вибір домашніх господарств. Інструктивні матеріали ДКСУ, 1998. – 47 с.
2. Офіційний сайт Міжнародного кадрового порталу hh.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hh.ua>.
3. Офіційний сайт порталу rabota.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rabota.ua>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Мінекономрозвитку підготувало середньостроковий прогноз потреби економіки у робочій силі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=247739866&cat_id=248446171.

Федотова Т.А., Гусаров С.В. Отличия статистического измерения рынка труда

Аннотация. В статье определены отличия, которые существенно влияют на определение объемов трудовых категорий на рынке труда. Проанализирована в сравнительном спектре динамика показателей состояния рынка труда по разным методикам измерения.

Ключевые слова: рынок труда, статистическое измерение, показатели, спрос и потребность, профессии, отличия.

Fedotova T.A., Gusarov S.V. Differences in the statistical measurement of the labor market

Summary. The article identifies the differences, which significantly affect the determination of the quantities of labor categories in the labor market. The dynamics of indicators of the labor market state using different methods of measurement is analyzed in the comparative spectrum.

Keywords: labour market, measurement, indicators, demand and need, professions, differences.